

A kiadvány néhány, régóta kutatott jelenséget földolgozó fejezete és a többi fejezet bevezető része jól használható gyors tájékozódásra a kritikai helynévkutatás tárgyát, elméleti hátterét, fogalomkészletét és módszereit illetően. Ugyanakkor a szerkesztők kimondottan a kísérleti témákra helyezték a hangsúlyt, sőt az utolsó fejezet meg is kérdőjelezi a kutatási terület jelenleg uralkodó paradigmáját.

\*\*\*

BERECZ ÁGOSTON

tudományos munkatárs; Inštitut za novejšo zgodovino; Ljubljana (Szlovénia)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7453-481X>, e-mail: [agoston.berecz@inz.si](mailto:agoston.berecz@inz.si)

## **Sztrákos Eszter, Az elnevezés ereje. Címadás a magyar képzőművészetben**

Muravidék Baráti Kör Egyesület, Pilisvörösvár, 2022. 122 lap

1. A magyar névtanban vannak kezdetektől fogva gyakran kutatott tulajdonnévtípusok, melyekhez az e területen született szakírásainknak legnagyobb része kapcsolódik; ilyen a személynévtan és a helynévkutatás. Más névfajták azonban annak ellenére sem kerülnek gyakran a vizsgálat középpontjába, hogy a nemzetközi onomasztikában kutatásuk kedvelt téma; ilyen például az angolszász és skandináv névtanban gyakran vizsgált márkanevek kérdésköre Magyarországon. A névtípusok harmadik csoportját azok a tulajdonnevek alkotják, melyek mind a magyar, mind a nemzetközi névtanban kevésbé kutatottak, „mostoha-gyermekek”, mint például a sok helyütt átmeneti kategóriának (vagy újabban nem tipikus tulajdonnévnek) tekintett címek és a címadás vizsgálata.

Erre utal az ismertetett kötet szerzője, amikor azt írja, hogy az általa elemzett téma „mindig is a nyelvtudomány, illetve a névkutatás kevésbé frekvenciált témakörei közé tartozott” (7). Olyannyira kevésbé, hogy a magyar szakirodalomban az irodalmi és publicisztikai címadás jellemzőiről ugyan még találunk is néhány (általa is hivatkozott) elemzést, de a szerző által jelen kötetben vizsgált téma, a képzőművészeti alkotások címadásának elemzése eddig gyakorlatilag nem kutatott területnek számít.

Ezt a hiányt pótolja kötetével SZTRÁKOS ESZTER, aki 2013 óta publikál a címek különböző névtani szempontú megközelítési lehetőségeiről. Több, cikként megjelent előtanulmánya után kötetében a képzőművészeti alkotások közül a festmények címeivel foglalkozik, ezek közül is elsősorban magyar festők címadásának jellegzetességeire és motivációira koncentrálna. Sajátos, különböző megközelítéseket felölelő kötet jött így létre: a szerző a magyar nyelvészeti és művészettörténeti képzettségéhez kapcsolódó ismereteit ötvözve háromféle szempontot is érvényesít névanyagának elemzésében; ezeket részletesen, egy-egy fejezetnyi terjedelemben bontja ki.

2. A bevezetőn, mellékleten, irodalom- és ábrajegyzéken kívül hat fejezetet tartalmazó kötet 2. fejezete (9–17) a címeket tulajdonnévként vizsgálja, és elhelyezi a magyar tulajdonnévtipológia kategóriái között. A címek nem számítanak a prototipikus tulajdonnevek közé, mert

a legtöbbjük nem felel meg a tipikus tulajdonnév jellemzőinek: a mondatban főnévként viselkednek ugyan, de gyakran nem egy szóból állnak, van közzsói jelentésük és átlátszóak (10). A címek funkcióit vizsgáló alfejezetben a magyar szakirodalomból azokat az írásokat említi a szerző, melyek a cím szöveghez való viszonyát elemezték (11–14), a magyar szakirodalom ugyanis korábban elsősorban erre koncentrált. A szerző emellett kitekintésként a címfordítások problémáinak megközelítési lehetőségeit is felvillantja (14–16). Áttekintése alapján azt a következtetést vonja le, hogy bár mind a nyelvészet, mind a művészettörténet, mind pedig az irodalomtudomány számára fontos a címek, elnevezések vizsgálata, összefoglaló, a felsorolt tudományterületek szempontjait felölelő munka eddig a témáról nem készült.

A 3., A képzőművészeti címadás elnevezésű fejezet a vizsgált témát szűkítve kifejezetten a képzőművészeti alkotások címeinek korábbi kutatástörténetére fókuszál (18–27). Elsősorban arra a kérdésre helyezi a hangsúlyt, hogy a műértelmezés szabadsága korlátozódik-e a címek által, illetve mennyire befolyásolják a címek a megértést. Ez utóbbi kérdés megvilágításához René Magritte *Ez nem pipa* című szürrealista, illetve Francis Picabia *Íme az asszony* című kubista festményét hozza példaként.

A szerző saját gyűjtésű címanyagon végzett vizsgálatai (4. fejezet) a Magyar Nemzeti Galéria Régi Magyar Gyűjteményének, a Festészeti Főosztálynak és a Jelenkori Gyűjteménynek az online katalógusból származó címeihez kapcsolódnak. A Régi Magyar Gyűjtemény címanyaga kapcsán SZTRÁKOS ESZTER megállapítja, hogy ezek nagyobb részt utólag adott címek, melyek célja a művek egyértelmű beazonosíthatóságának biztosítása – e névanyag ezért sok szempontból különbözik a másik két vizsgált gyűjteményétől. Azok esetében ugyanis a címekben megjelenő témakör vagy stílus alapján már sokszor az alkotóra is következtethetünk, a Jelenkori Gyűjtemény címei pedig már mutatják a „címadási divat” (43) jellegzetességeit is, és bővelkednek az egyéni, eredeti címképzésekben és címekben foglalt kulturális utalásokban, áthallásokban.

A korpuszvizsgálat után a szerző – ismét egy fejezetnyi terjedelemben (5. fejezet, 44–56) – a címadási motivációkat vizsgálja. Kortárs alkotókkal készített interjúk során keresi a választ azokra kérdésekre, hogy kell-e egyáltalán cím egy képnek; ha kell, milyen a jó cím, milyen forrásai vannak, hogyan zajlik a címadás folyamata. Ezt követően a Vilhelm Károly munkásságában megjelenő címanyag áttekintésével ad egy alkotó címekre vonatkozó rendszerezési lehetőséget. Eredményei alátámasztják azt a korábban már felvetett gondolatot, hogy a címek vizsgálata nem nélkülözheti az interdiszciplináris megközelítési módokat.

Érdekes eredményeket hoz a címadás és -értelmezés motivációinak vizsgálatát kutató, iskolások körében végzett elemzés (6. fejezet) is, melyhez hasonló – tudomásom szerint – eddig még nem készült. Ebben a szerző kérdőíves módszerrel vizsgálta a névadási készség alakulását 223 különböző évfolyamú (másodikos, ötödikes és nyolcadikos) tanuló bevonásával egy pesterszébeti általános iskolában. Mivel a gyerekek egy-egy képhez több lehetséges címajánlatot is megadhattak, a válaszok száma a létszámuknál lényegesen több volt, így arra is volt mód, hogy a kötet szerzője összevesse a diákok által adott címvariációkat és a képhez kapcsolódó címvariációk közötti választásokat. Az elemzés fő szempontjai: a diákok által adott címek vizsgálata jelentéstani és formai szempontból, a különböző címek megértése és értelmezési lehetőségei, három megadott cím közötti választás és annak motivációja, illetve a kép-cím párok megalkotásának vizsgálata és annak indoklása. A kutatás

megállapította, hogy a gyerekek számára sokszor nemcsak szövegeknek, hanem festményeknek is nehézséget okoz a jó cím megtalálása. Képet kaphattunk arról, hogy mit vesznek figyelembe a diákok a cím kiválasztásakor, s az is kiderült, hogy a magasabb évfolyamokban járók egyre könnyebben oldották meg a címadáshoz kapcsolódó feladatokat; ezt a szerző a szókincsük és ismereteik fejlődésével magyarázza. Az absztrakt művekhez kapcsolódó, nagyobb asszociációs készséget igénylő címadás viszont minden korosztály számára nehezebb volt, mint a valóságghű ábrázolásmódú képekkel kapcsolatos feladatok. Bár erre a szerző csak röviden utal, de hasznos lenne a későbbiekben egy olyan vizsgálat is, mely a csoportoknak a szövegek és festmények/műalkotások címadásával kapcsolatos készségeit mérné fel és hasonlítani össze.

Nemcsak a záró, 7. fejezetben (102–106) megjelenő, az egész kutatásra kiterjedő összegzés segíti az olvasót a konklúziók levonásában, de igen hasznosak a fejezetek és alfejezetek végén lévő, egy-két bekezdésnyi részösszefoglalások is. A kötet olvashatóságát, élvezhetőségét az elemzés tárgyául szolgáló művek jó minőségű, színes képei is segítik. Érdemes lett volna az elemzésekhez kapcsolódó diagramokat is színesben közzétenni.

3. Érdekes szempontokat felvető, hasznos eredményeket felmutató kötetet írt SZTRÁKOS ESZTER, akit nem riasztott el, hogy választott témája, a képzőművészeti alkotások neveinek vizsgálata a magyar névtanban még manapság is nyilvánvalóan határterületnek számít. Ezzel nemcsak a magyar alkalmazott névtani szakirodalmat gazdagította, hanem kötete a nemzetközi kutatási előzmények csekély száma miatt méltán érdemelhet figyelmet az e témával foglalkozó nemzetközi onomasztikai szakirodalomban is.

\*\*\*

TAKÁCS JUDIT

egyetemi docens; Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Magyar Nyelvészeti Tanszék; Eger

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8665-0893>, e-mail: [takacs.judit@uni-eszterhazy.hu](mailto:takacs.judit@uni-eszterhazy.hu)

**Leonid Chernovaty – Eugen Schochenmaier,  
Reference dictionary of Ukrainian Names. With pronunciation  
and etymology. English-Ukrainian and Ukrainian-English  
[Az ukrán nevek szótára. Kiejtéssel és etimológiával.  
Angol–ukrán és ukrán–angol]**

Mondonomo, Wilmington, 2023. 470 lap

1. Az egyesült államokbeli Mondonomo kiadó célja a világ országaiban használt személynevek közreadása, egy-egy nyelv névállományának minél alaposabb bemutatása és leírása, valamint a nevek több szempontú elemzése. Ennek köszönhetően a sorozat köteteiben napjainkra már több mint 170 millió személynév vált elérhetővé a klasszikus világnyelvektől